

MIASTA MARZEŃ

Rio de Janeiro

BIBLIOTEKA GAZETY WYBORCZEJ

MIASTA MARZEŃ

Rio de Janeiro

P O L E C A

Zamów na www.kulturalnysklep.pl
pod numerem 801 130 000*

*opłata zgodnie z taryfą operatora

MIASTA MARZEŃ

Rio de Janeiro

Malownicze
nadmorskie klify.

„Miasta Marzeń” to nowa 21-tomowa seria przewodników, poświęconych miastom znanym z historii i literatury. Opowiada ich dzieje, prezentuje zgromadzone w nich zabytki i dzieła sztuki, kreśli sylwetki wielkich i sławnych mieszkańców. I – przede wszystkim – wskazuje trasy, które ułatwiają dogłębne ich poznanie. Z tymi przewodnikami marzenia się spełniają.

Przewodniki z serii „Miasta Marzeń” mają powtarzalny układ, dzięki czemu posługiwanie się nimi jest proste i intuicyjne. W szczególny sposób zostały zaakcentowane w nich informacje bliskie polskiemu odbiorcy.

Część I, **Historia** – ukazuje dzieje miasta od najdawniejszych czasów aż po dzień dzisiejszy.

Część II, **Wademekum** – prezentuje osobliwości miasta, lokalne specjały, tradycje i jego niezwykłych mieszkańców.

Część III, **Zwiedzanie** – proponuje trasy, którymi najlepiej udać się na podbój miasta. Autorzy zatroszczyli się o to, by turystom nie umknął żaden szczegół wart poznania, a miejskie szlaki turystyczne wytyczyli tak, by podczas aktywnego zwiedzania mogli pozwolić sobie na chwilę wytchnienia od zgłębienia miasta.

Rady dla podróżnych – w tej części znalazły się praktyczne rady, jak poruszać się po mieście, jakiej skosztować kuchni i gdzie najwygodniej się zatrzymać. Cennym uzupełnieniem są liczne wskazówki, które nawet w obcym kulturowo mieście pozwolą poczuć się bezpiecznie.

Opisy najbardziej
interesujących obiektów
w części **Zwiedzanie**
zostały opatrzone
odsyłaczami
do kolorowych planów
i map, a ikonka w górnym
rogu strony informuje,
gdzie szukać mapy.

Autorzy

Danuta Smołucha z wykształcenia jest matematykiem i informatykiem, jednak jej prawdziwą pasją są podróże do miejsc związanych z historią i kulturą krajów iberoamerykańskich. Do Stanów Zjednoczonych podróżowała kilkanaście razy. W kręgu jej zainteresowań pozostaje spuścizna kultury hiszpańskiej na Zachodnim Wybrzeżu USA. Jest współautorem przewodnika po sanktuarium w Guadalupe, który ukazał się w 2011 r. w serii „Miejsca Święte”, oraz autorem przewodnika *Meksyk* i współautorem *Los Angeles* z serii „Miasta Marzeń” opublikowanych w 2012 r.

Janusz Smołucha jest historykiem, wykładowcą w Akademii Ignatianum w Krakowie, autorem książek z zakresu historii i kultury europejskiej w średniowieczu i epoce nowożytnej, a także wielu prac poświęconych dziejom podróżowania i pielgrzymkom w dawnych wiekach. Wielokrotnie przebywał na badaniach naukowych (głównie we Włoszech), m.in. w ramach stypendiów fundowanych przez Fundację Lanckorońskich z Brzezia, Fundację Jana Pawła II oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych Włoch. W czasie wielu podróży zwiedził prawie całą Europę, najwięcej czasu spędzając we Włoszech, Hiszpanii i Portugalii oraz we Francji. Jego zainteresowania naukowe i kulturoznawcze nie ominęły również krajów słowiańskich na Bałkanach oraz Grecji. Przez rok mieszkał w Los Angeles w Kalifornii, co pozwoliło mu gruntownie poznać Zachodnie Wybrzeże USA.

Rio de Janeiro

► Plany

Rio de Janeiro
przednia wyklejka

Centrum miasta
96–97

Południowo-
-wschodnia część
miasta
162

Południowo-
-zachodnia część
miasta
178–179

Komunikacja
w Rio de Janeiro
tylna wyklejka

► Wprowadzenie

Najwspanialsze z Bożych dzieł 14

► Historia

Kalendarium 18

Stary i Nowy Świat 22

Rio de Janeiro w epoce nowożytnej 34

Rio de Janeiro stolicą kraju 42

► Wademekum

Karnawał w rytmie samby 58

Futbol drugą religią w Brazylii 64

Fawele – życie za plecami Chrystusa 72

Cariocas z polskim paszportem 76

Brazylijska kuchnia 82

► Zwiedzanie

Witaj w Cidade Maravilhosa 94

Centrum historyczne i okolice 98

Santa Teresa, Lapa i okolice 142

Południowo-wschodnia część miasta 160

Południowo-zachodnia część miasta 180

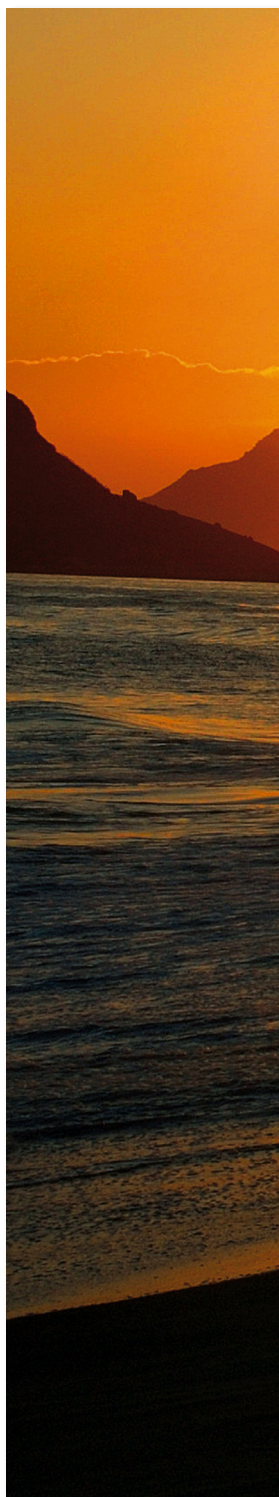
Poza turystycznym centrum 200

► Okiem znawcy

Gaspar da Gama
– Żyd z Poznania odkrywcą Brazylii 26

Oscar Niemeyer 207

► Rady dla podróżnych 213

Najwspanialsze z Bożych dzieł

*„Bóg tworzył świat przez sześć dni, a dzień
siódmy pozostawił na Rio de Janeiro”
– oto jak mieszkańcy miasta tłumaczą
jego niepowtarzalne piękno.*

Rio de Janeiro od niepamiętnych czasów przyciąga turystów z całego świata jako jedno z najpiękniejszych miast na kuli ziemskiej. I nie jest to wyłącznie opinia jego mieszkańców – dumnych, że w takim niesamowitym otoczeniu przyszło im żyć. Rio słynie z wielu plaż, szalonego, kipiącego energią i pasją życia karnawału oraz kamiennego Chrystusa ogarniającego swymi ramionami turystów i mieszkańców.

Rio de Janeiro jest bez wątpienia jednym z najpiękniej położonych miast na świecie. Ponad szerokim, piaszczystym wybrzeżem wznoszą się granitowe wzgórza, a z nich rozciągają się fantastyczne widoki na zatokę, ocean i lśniące w słońcu wysokie budynki. Tempo życia wyznaczają tutaj rytm samby, plaża, gorące słońce, futbol i dobre drinki.

W Rio można znaleźć wszystko, czego turysta mógłby tylko oczekiwać. Miłośnicy przyrody przeżyją niepowtarzalne chwile, odwiedzając najpiękniejsze na świecie parki krajobrazowe, które wyłącznie tutaj usytuowane są w centrum miasta. Osoby poszukujące pamiątek przeszłości będą zaskoczone ogromną liczbą doskonale zachowanych zabytków i miejsc, w których do dzisiaj unosi się atmosfera portugalskiej kolonii. W historycznych dzielnicach można odnaleźć prawdziwe perły architektury ostatnich wieków. Na łaknących leniwego wypoczynku czekają szerokie, ciągnące się na ponad 80 km plaże, a dla tych, którzy lubią dobrą zabawę, otwierają swe podwoje restauracje, nocne kluby i puby. Wszyscy globtroterzy odczuwają unoszącą się w powietrzu radość i zmysłowość oraz życzliwość optymistycznie nastawionych do życia *Cariocas*.

Znane powiedzenie mówi, że jeśli ktoś będąc w Rio po zachodzie słońca, nie bawi się, to znaczy, że pewnie nie żyje.

Na poprzednich stronach: zatoka Botafogo i Głowa Cukru o zmierzchu;
stromie nadmorskie klify Rio de Janeiro; Muzeum Sztuki Współczesnej.

Po prawej: Chrystus na szczycie Corcovado.

Na następnych stronach: plaża Ipanema po zachodzie słońca.

Najważniejsze daty

Ok. 7000 p.n.e. Pojawienie się Indian na terenie dzisiejszej Brazylii.

3000 p.n.e. Początek rozwoju pierwszych kultur w Marajoarze i Santarém.

500–1300 Okres rozkwitu kultury Marajoary.

22 IV 1500 Odkrycie Brazylii w czasie wyprawy Pedro Cabrala do Indii.

1 I 1502 Dotarcie do Zatoki Guanabara portugalskiego żeglarza Gaspera de Lemos. Nadanie nowo odkrytemu miejscu nazwy Rio de Janeiro.

1555 Założenie nad Zatoką Guanabara francuskiej kolonii pod nazwą France Antarctique.

1560 Wyparcie Francuzów z Fortu Coligny przez portugalskie wojska gubernatora Mema de Sá.

1 III 1565 Założenie przez Estácia de Sá miasta o nazwie São Sebastião do Rio de Janeiro.

1567 Powstanie kapitanii Rio de Janeiro.

1568 Założenie São Lourenço dos Índios, obecnego Niterói.

1570 Rio de Janeiro zamieszkuje ok. 700 osób.

1582 Powstanie pierwszego szpitala w Rio zwanego Domem Miłosierdzia (Casa da Misericórdia).

1590 W Rio de Janeiro istnieją cztery ulice: Rua da Misericórdia, Rua da Ajuda, Rua de São José i Rua Santa Luzia.

III 1599 Próba zaatakowania Rio de Janeiro przez holenderski statek pod dowództwem Oliviera van Noorta.

1602 Objęcie urzędu gubernatora Rio de Janeiro przez Martima Correia de Sá.

1611 Rozpoczęcie budowy w centrum miasta Convento do Carmo.

1620 Przystąpienie franciszkanów do wznoszenia murów kościoła klasztornego.

1624 Przeniesienie najważniejszych instytucji kolonialnych, w tym siedziby gubernatora Brazylii, z São Salvador do Rio de Janeiro.

2 poł. XVII w. Rio de Janeiro najludniejszym miastem Brazylii z 30 tys. mieszkańców.

1693 Podniesienie znaczenia gospodarczego Rio de Janeiro w związku z odkryciem złota w Minas Gerais.

1704–1705 Budowa drogi łączącej Rio de Janeiro z kopalniami złota w Minas Gerais.

1706 Rozpoczęcie prac przy budowie wodociągu.

1710 Napad na miasto dokonany przez korsarzy francuskich pod wodzą Jeana-François Duclerca.

21 IX 1711 Zdobycie i splądrowanie Rio de Janeiro przez francuskie wojska admirała René Duguay-Trouin'a.

1723 Ukończenie budowy akweduktu kończącego swój bieg przy barokowej fontannie znajdującej się na Campo Santo Antônio.

1729 Odkrycie diamentów w stanie Minas Gerais.

1750 Otwarcie Akweduktu Carioca.

1763 Trwałe przeniesienie stolicy Brazylii jako kolonii portugalskiej do Rio de Janeiro.

21 IV 1792 Stracenie Joaquina José da Silva Xaviera, zwanego Tiradentesem na oczach tłumów w centrum miasta.

1808 Osiedlenie się w Rio de Janeiro portugalskiego dworu królewskiego.

20 III 1816 Koronacja Jana VI na władcę Zjednoczonego Królestwa Portugalii, Brazylii i Algarve. Rio de Janeiro stolicą całego portugalskiego imperium.

1822 Powstanie Akademii Sztuk Pięknych (Academia Imperial de Belas Artes).

9 I 1822 Bunt Dom Pedra i jego niezgoda na wyjazd do Portugalii. Dzień ten przechodzi do historii jako Dia do Fico.

7 IX 1822 Początek niepodległości Brazylii.

Przysięga Dom Pedra – tzw. *Grito de Ipiranga*.

1 XII 1822 Koronacja Piotra I na cesarza Brazylii.

7 IV 1831 Abdykacja Piotra I na rzecz pięcioletniego syna, Piotra II.

18 VII 1841 Koronacja Piotra II.

1861–1868 Przywracanie równowagi ekologicznej na wzgórzach Tijuca w pobliżu Rio de Janeiro.

2 XII 1870 Premiera opery *O Guarani*.

1888 Zniesienie niewolnictwa w Brazylii.

15 XI 1889 Obalenie władzy Piotra II.

1889 Pierwszym prezydentem republiki zostaje Deodoro da Fonseca (1889–1891).

1890 Powstanie w Rio de Janeiro organizacji polonijnej o nazwie „Zgoda Towarzystwo Polskie w Rio de Janeiro”.

1891–1910 Przybycie do Brazylii ok. 1,5 mln emigrantów z Europy.

31 X 1904 Ogłoszenie przez prezydenta Brazylii Rodriguesa Alvesa ustawy o przymusowych szczepieniach mieszkańców stolicy.

Początek tzw. Rewolty szczepionkowej.

5 VII 1922 Zbrojne wystąpienie młodych oficerów przeciwko tzw. Starej Republice w Forcie Copacabana.

1923 Otwarcie w Rio de Janeiro luksusowego hotelu Copacabana Palace.

12 X 1931 Odsłonięcie pomnika Chrystusa Odkupiciela na górze Corcovado.

1937 Unieważnienie konstytucji i ustanowienie tzw. Nowego Państwa (Estado Novo) przez prezydenta Getúlio Dornellesa Vargasa.

1950 Pełnienie przez Rio de Janeiro funkcji gospodarza IV Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej.

24 VIII 1954 Samobójstwo prezydenta Getúlio Dornellesa Vargasa w Palácio do Catete.

21 IV 1960 Oficjalne przeniesienie stolicy Brazylii z Rio de Janeiro do Brasílii.

1975 Połączenie stanu Guanabara ze stanem Rio de Janeiro.

1976 Zakończenie budowy katedry miejskiej (Catedral Metropolitana).

1984 Wybudowanie Sambodromu.

3–14 VI 1992 Rio de Janeiro gospodarzem Konferencji Narodów Zjednoczonych na temat Środowiska i Rozwoju (United Nations Conference on Environment and Development, w skrócie UNCED), zwanej Szczytem Ziemi.

1996 Otwarcie Muzeum Sztuki Współczesnej (Museu de Arte Contemporânea de Niterói).

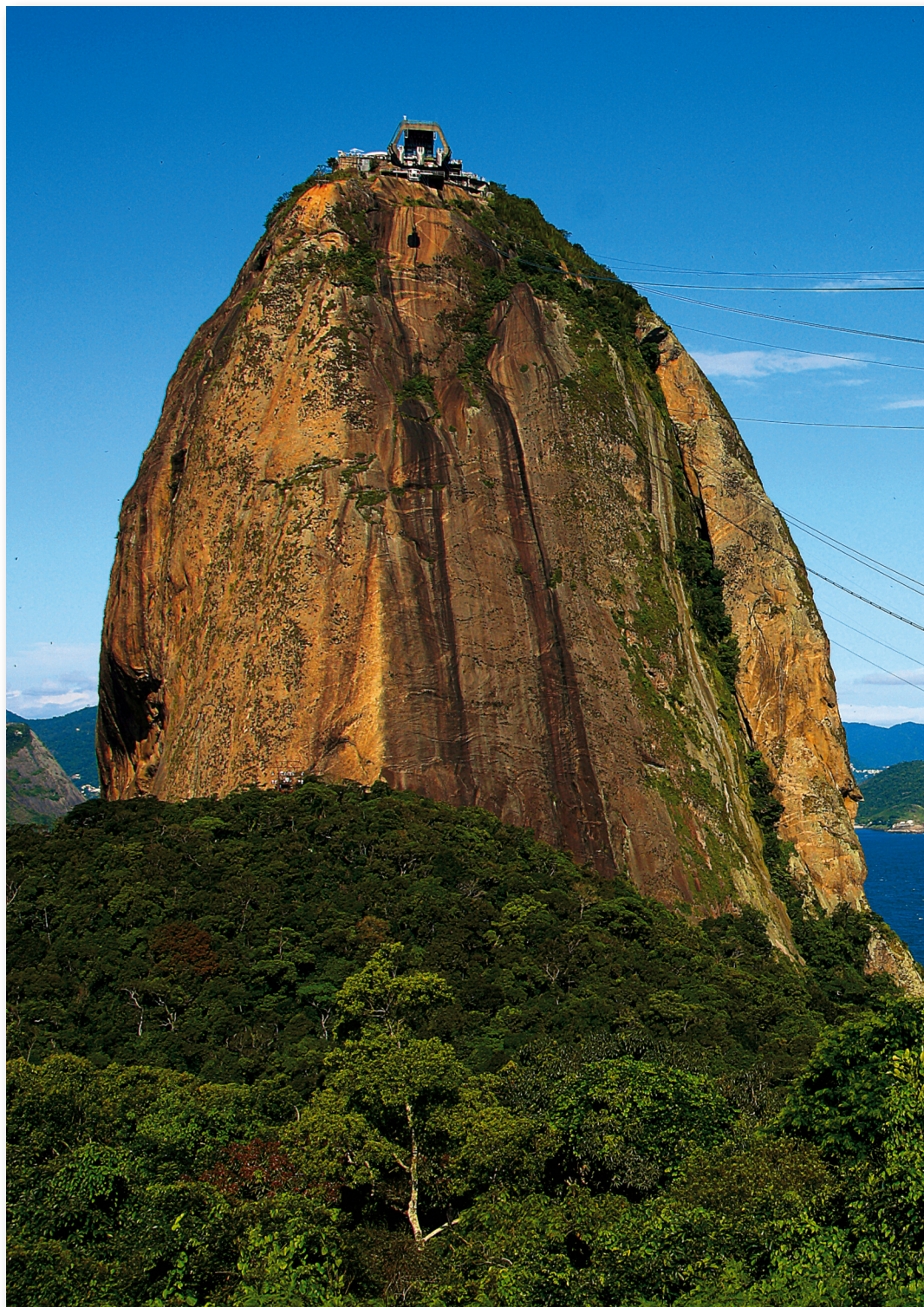
13–29 VII 2007 Rozgrywanie w Rio de Janeiro zawodów sportowych w ramach XV Igrzysk Panamerykańskich.

30 X 2007 Ogłoszenie przez FIFA Rio de Janeiro jedną z aren Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej w 2014 r.

2 X 2009 Wybór Rio de Janeiro na gospodarza Letnich Igrzysk Olimpijskich w 2016 r.

Przystań promowa.

Stary i Nowy Świat

*Pedro Cabral przeszedł do historii jako pierwszy Europejczyk, który ujrzał Brazylię.
Nowo odkryty ląd zamieszkiwało wówczas od 1 do ok. 4 mln Indian.*

Obszar dzisiejszej Brazylii ok. 7000 r. p.n.e. zamieszkaną był przez Indian należących do plemion Arawaków, Karaibów i Tupi-Guarani. Ci ostatni przetrwali do naszych czasów i spotykani są w stanach Parana, São Paulo oraz Santa Catarina. Karaibowie zamieszkiwali tereny obecnej północnej Brazylii i krajów zlokalizowanych bardziej na północ. Zasiadali również wyspy Morza Karaibskiego – stąd ich nazwa. W przeszłości dzielili się na ok. 70 plemion. Uprawiali kukurydzę, bataty oraz maniok, zajmowali się także rybołówstwem i prymitywnym rzemiosłem. Byli animistami – wierzyli, że w otaczającej ich przyrodzie, w zwierzętach i roślinach, a nawet w kamieniach, zamieszkują dusze zmarłych ludzi. Praktykowali kanibalizm.

Arawakowie, należący do najliczniejszej grupy językowej w Ameryce Południowej, poza kontynentem spotykani byli również na Antylach, a nawet na południu dzisiejszej Florydy. Najwięcej mieszkało ich jednak na terenach obecnej Wenezueli, Kolumbii oraz zachodniej Brazylii. Byli twórcami rozbudowanej wiary w bogów i wielu mitów, co świadczy o ich stosunkowo wysokim rozwoju cywilizacyjnym w porównaniu z innymi plemionami. Spośród czczonych przez nich bóstw najważniejszy był Kururumany, który według wierzeń stworzył mężczyzn, zaś jego żona Kulimina powołała do życia kobiety. Innym bogiem był Aluberi utożsamiany z najwyższym duchem rządzącym światem.

Z ok. 3000 lat p.n.e. pochodzą ślady najstarszych kultur w okolicach Santarém (kultura Santarém) i położonej u ujścia rzeki Amazonki wyspy Ilha de Marajó (kultura Marajoary). Ta druga największy rozkwit przeżywała na kilkadziesiąt lat przez przybyciem Portugalczyków – tj. pomiędzy latami 500 a 1300.

Od najdawniejszych czasów głównymi zajęciami Indian były zbieractwo, rybołówstwo i myślistwo, natomiast w niewielkim tylko stopniu uprawa ziemi. W porównaniu z pobyatymcami

z Jukatano, Meksyku i zachodniego wybrzeża Ameryki Południowej ludność ta nie stworzyła silnych cywilizacji, nie знаła pisma, nie budowała też miast ani osiedli z kamienia.

Odkrycia geograficzne Portugalczyków

Początek wypraw odkrywczych Portugalczyków związany jest z osobą Henryka Żeglarza (1394–1460), który w miejscowości Sagres założył szkołę kartografii i astronomii, uznawaną za pierwszą akademię morską w historii. To właśnie tam żeglarze nauczyli się pływać po oceanie, nawigując w kierunku zachodzącego słońca. Do tej pory nie dysponowali ani odpowiednio skonstruowanymi statkami, ani urządzeniami umożliwiającymi im podróżowanie na pełnych wodach z dala od lądu.

Przez długi czas Portugalczycy obawiali się popłynąć poza uznawany za koniec świata Przylądek Bojador (obecnie Budżdur, Sahara Zachodnia). Pierwszym śmiałkiem, który tego dokonał, był pozostający w służbie Henryka Żeglarza Gil Eanes (ok. 1395–ok. 1445). Fakt ten uznany został za początek wielkich odkryć geograficznych.

Po śmierci Henryka Żeglarza w 1460 r. wyprawy były kontynuowane. Do najsłynniejszych portugalskich odkrywców w drugiej połowie XV w. należał Bartolomeu Dias (1450–1500). W 1488 r. dowodzony przez niego statek jako pierwszy opłynął południowy kraniec Afryki, nazwany przez Diasa Przylądkiem Burz (Cabo Tormentoso). Król Portugalii Jan II (1481–1495) zdecydował później o nazwaniu go Przylądkiem Dobrej Nadziei (Cabo de Boa Esperança). Żeglarzowi nie udało się dopłynąć do Indii tylko dlatego, że zbuntowana załoga odmówiła dalszej wyprawy.

Leżąca blisko Hiszpania była niezwykle zadowolona o odkrywcze sukcesy Portugalii. Oba-

Na poprzednich stronach: wjazd kolejką na Głową Cukru.

Po prawej: autochtoni Nowego Świata.

Statua Bartolomeu Diasa w Cape Town.

wiając się tego, że najlepsze części nieznanych lądów przypadną sąsiadowi z zachodu, dwór w Madrycie wystarał się u papieża Aleksandra VI

Traktat w Tordesillas

Na zamku w Tordesillas, miejscowości leżącej w północno-zachodniej Hiszpanii, w prowincji Valladolid, 7 czerwca 1494 r. zawarto umowę pomiędzy Portugalią i Hiszpanią w sprawie podziału nowo odkrytych ziem. Podpisanie dokumentu poprzedziło wydanie w 1493 r. przez papieża Aleksandra VI (1492–1503) bulli na ten temat.

W ówczesnych realiach papież był postrzegany jako wikariusz Chrystusowy, który miał pełnię władzy nad nowo odkrytymi ziemiami należącymi do pogan.

Traktat w Tordesillas zmieniał nieco postanowienia głowy Kościoła na korzyść Portugalii. Od tego czasu linia podziału przebiegała wzdłuż południka biegnącego ok. 2 tys. km na zachód od Wysp Zielonego Przylądka. Wszystkie tereny położone na zachód od niego przypadły Hiszpanii, a na wschód Portugalii. W ten sposób Portugalczycy weszli w posiadanie nieodkrytych jeszcze wówczas terenów Brazylii.

(1492–1503) o rozdzielenie stref wpływów pomiędzy obydwoma krajami. Traktat zawarto 7 czerwca 1494 r. w Tordesillas. Wyznaczał on linię graniczną pomiędzy ziemiąmi zajętymi w trakcie wielkich odkryć geograficznych przez te rywalizujące ze sobą państwa.

Odkrycie drogi do Indii

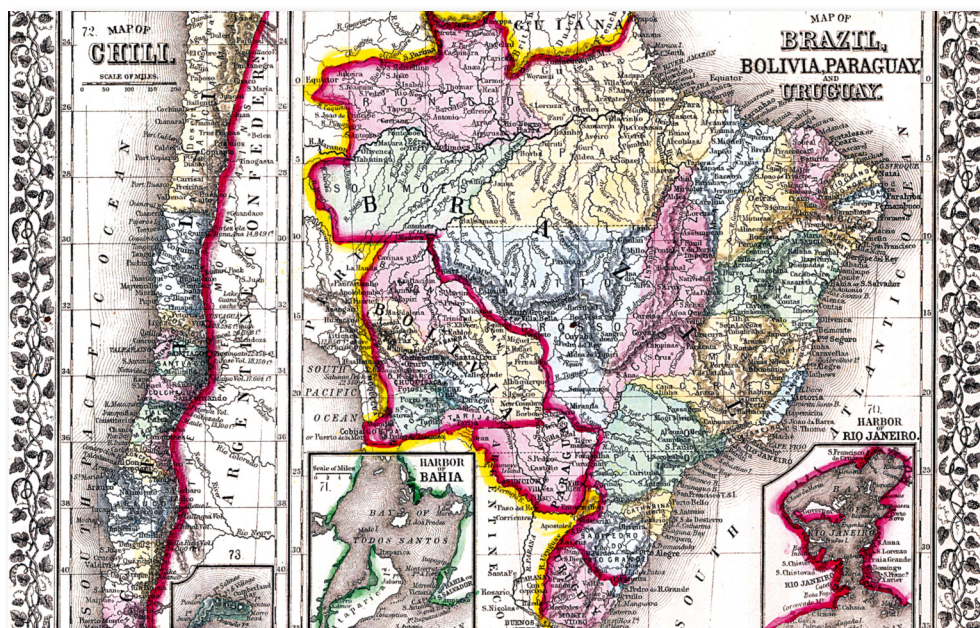
Bartolomeu Dias po swojej słynnej wyprawie z 1488 r. nie powrócił już na dalekie południowe szlaki. Zaangażował się natomiast w pomoc dla wielkiej podróży odkrywczej, na czele której stanął w lipcu 1497 r. Vasco da Gama (ok. 1469–1524). Jej celem było odnalezienie drogi morskiej do Indii, skąd od wieków płynęły do Europy transporty pieprzu i innych cennych przypraw.

Żeglarz dotarł do Indii w maju 1498 r. Udało mu się wówczas zawrzeć z miejscowymi radzami korzystne umowy handlowe. Po ich podpisaniu zostawił kilku swoich marynarzy do nadzorowania faktorii handlowej, a po załadowaniu cennego towaru na statki odpłynął do Portugalii.

Po powrocie uzyskał od Manuela I Szczęśliwego (1495–1521) tytuł „admirala mórz indyjskich”, który dał mu pełnię władzy nad nowo odkrytymi drogami morskimi i leżącymi przy nich faktoriąmi. Intencją portugalskiego władcy było, aby da Gama jak najszybciej wrócił do Indii, a także by zawarte przez niego umowy gospodarcze i handlowe zostały wsparte realną siłą. Zanim żeglarz zdołał 9 marca 1500 r. – na czele 13 okrętów i 1500 osób załogi – wyruszyć w zaplanowaną podróż, zdążył już wysłać tam swojego zaufanego kapitana Pedro Álvaresa Cabrala (ok. 1467–1520).

Wyprawa Pedro Álvaresa Cabrala

Pedro Cabral płynął szlakiem Vasco da Gamy, gdy nagle 9 kwietnia 1500 r. w okolicach równika silne prądy morskie zniosły całą flotę daleko w kierunku zachodnim. W środę 22 kwietnia 1500 r. marynarze dostrzegli niewielkie wzgórze na nieznanym lądzie. Zostało ono nazwane przez kapitana Monte Pascoala (Górą Wielkanocną), ponieważ odkrycia dokonano w okresie tych właśnie świąt (Wielkanoc wypadała tego roku 19 kwietnia). Miejsce to znajduje się obecnie 60 km na południe od miasta Porto Seguro w stanie Bahia w Brazylii. Dziś jest symbolem narodowym i w związku z tym pozostaje pod ochroną pań-

XVIII-wieczna mapa przedstawiająca Brazylię.

stwa. Znane jest jako park narodowy – Parque Nacional do Monte Pascoal.

Po dopłynięciu do lądu, o którym w pierwszej chwili myślano, że jest wyspą, Cabral nakazał wznieść krzyż. Następnie członkowie załogi przystąpili do jego adorowania. Świadkami tego wydarzenia była grupa pokojowo nastawionych tubylców. Według historycznych przekazów Pedro Cabral zachęcał ich do oddawania czci chrześcijańskiemu symbolowi. Nowy ląd zyskał w związku z tym zdarzeniem nazwę „Vera Cruz” (Prawdziwy Krzyż). Z początku używano też alternatywnego określenia „Terra de Santa Cruz” (Ziemia Świętego Krzyża), co miało podkreślać misyjny charakter aktywności Portugalczyków na odkrytych obszarach.

Terra de Santa Cruz

Cabral w imieniu króla Portugalii objął tę ziemię w posiadanie. Jak mówią kroniki, pewnego dnia zasiadł na specjalnym tronie na swoim okręcie flagowym i przyprowadzono do niego dwóch nających Indian, którzy w symboliczny sposób mieli reprezentować tubylców. Zostali oni bogato obdarowani ubraniami, kolorowymi świecidełkami oraz różańcami. Po uczcie zmęczenia autochtoni

ku zaskoczeniu wszystkich ułożyli się do snu. Kapitan kazał im położyć pod głowy poduszki. Następnego dnia Cabral zarządził podniesienie kotwic swoich okrętów. Na brzegu, oprócz wspomnianych Indian, pozostawiono dwóch członków załogi skazanych wcześniej na śmierć za nieposłuszeństwo. W ten sposób dowódca okazał im swoją łaskę. Podobno niezwykle głośno rozpaczali, krzycząc i roniąc łzy, a obecni przy nich tubylcy starali się ich pocieszyć. Tak oto wyglądał początek portugalskiego podboju Brazylii.

Przez dziewięć kolejnych dni flota pod dowództwem Cabrała poruszała się wzdłuż niekończącej się linii brzegowej, co upewniło kapitana, iż odkryty ląd nie jest wyspą, ale kontynentem. W końcu zdecydował się wydać rozkaz odpłynięcia od brzegu i skierował się z powrotem ku Indiom.

Początki kolonizacji Brazylii

Pierwsi portugalscy osadnicy przybyli na tereny dzisiejszej Brazylii w 1501 r. Z początku byli to ludzie ubodzy, często wywodzący się z marginesu społecznego, dla których jedyną szansą na poprawę losu było osiedlenie się w nowo odkrytych, zamorskich krajach. Najbardziej uprzywilejowani

Gaspar da Gama – Żyd z Poznania odkrywcą Brazylii

Jak podają kroniki, członkiem załogi okrętu flagowego Pedro Álvaresa Cabrała w czasie jego wyprawy do Indii w 1500 r. był Żyd pochodzący z Poznania w Królestwie Polskim. Do historii przeszedł jako Gaspar da Gama. W źródłach wspominany jest on również pod imieniem Gaspar da India, Gaspar de Lemos lub Gaspar d'Almedia.

Prawdopodobnie miał na imię Kacper i urodził się ok. 1450 r. w Poznaniu. Gdy w 1454 r. wybuchły tam antyżydowskie tumulty, rodzice Gaspara wraz z całą rodziną opuścili Polskę. Ich zamiarem było dotarcie do Jerozolimy. Podróż do ziemi przodków trwała jednak długo i po drodze rodzina ta przez znaczny czas mieszkała w Italii. Gdy Gaspar przybył w końcu do Jerozolimy, nie potrafił znaleźć dla siebie odpowiedniego miejsca. W poszukiwaniu przygód, a może z powodów handlowych, przeniósł się na pewien czas do egipskiej Aleksandrii. W niewyjaśnionych okolicznościach przeszedł tam na islam.

Po wielu latach spotykamy go w Indiach jako niewolnika. Po odzyskaniu wolności zajmował się handlem. Pełnił też funkcję szpiega w służbie panującego. Pomagała mu w tym znajomość wielu języków oraz różnych religii i kultur. Nowy rozdział w jego życiu rozpoczął się w 1498 r. wraz z przybyciem do Indii floty Vasco da Gamy. Gaspar stawiał się przed portugalskim kapitanem i oświadczył, że jest chrześcijaninem, a jednocześnie niewolnikiem potężnego miejscowego władcy.

Żeglarz nie dowierzając przybyszowi, nakazał go aresztować. Szybko jednak zorientował się, iż ma do czynienia z nieprzeciętną osobą. Gaspar imponował mu nie tylko znajomością języków orientalnych, ale również politycznych i gospodarczych realiów ówczesnych Indii. Zaproponował mężczyźnie współpracę pod warunkiem, że przejdzie na katolicyzm, a ten, nie mając nic do stracenia, przystał na takie rozwiązanie.

Jego ojcem chrzestnym został Vasco da Gama, który zgodził się na używanie przez Gaspara swojego nazwiska. Od tego momentu Gaspar da Gama służył na portugalskich statkach jako tłumacz i przewodnik. Brał udział w rejsach do Indochin, na wy-

spy Jawę i Cejlon oraz do Afryki Wschodniej. Gdy w końcu znalazł się w Lizbonie, został przedstawiony królowi Manuelowi I. Wiosną 1500 r. wyruszył wraz z Pedro Álvaresem Cabralem do Indii.

Podobno Gaspar da Gama był jednym z pierwszych członków załogi statku, który zszedł na brazylijską ziemię. Istnieją przypuszczenia, że wiedział on już wcześniej o istnieniu lądu na Zachodzie. Niektórzy badacze twierdzą, iż to on właśnie namówił kapitana do zboczenia z kursu. Stąd wielu uczonych określa Gaspara da Gamę mianem „współodkrywcy Brazylii”.

Portugalskie kroniki przestają wspominać Gaspara da Gamę ok. 1510 r. Według jednych historyków zginął on w czasie walk o miasto Kalikat w Indiach, według innych zmarł śmiercią naturalną w Lizbonie.

Pierwsza msza na brazylijskim lądzie.

Rycina przedstawiająca brazylijskich Indian przygotowujących pożywienie i zajmujących się połowem ryb.

byli członkowie szlachty, którzy w koloniach za bezcen otrzymywali od króla rozległe posiadłości ziemskie. Praktykę taką zaczęli stosować portugalscy władcy niewiele wcześniej na Madeirze i Azorach. System ten, określany jako *capitanias*, został rozwinięty na dużą skalę dopiero w Terra de Santa Cruz. Obecne brazylijskie stany są pozostałością wielu wydzielonych obszarów, zwanych również *capitanias*.

Nazwa „Terra Santa de Cruz” nie przyjęła się dla nowo odkrytego kraju, za to coraz częściej używano określenia „Brazylia”. Zorientowano się bowiem, że największym bogactwem tego lądu są drzewa o czerwonej korze i niezwykle twardym pniu, zwanym *pau-brasil*. Podobno po raz pierwszy użyto nazwy „Brazylia” już w 1503 r.

Powstanie kapitanii

Do kluczowych zmian administracyjnych w Brazylii doszło w latach 1534–1536. Cały kraj podzielony został na piętnaście równoleżnikowych pasów, które stały się z czasem osobnymi jednostkami administracyjnymi – kapitaniami. Sięgały one teoretycznie do linii wyznaczonej Trak-

tatem w Tordesillas. 12 z nich oddanych zostało przez króla Portugalii dziedzicznym „namiestnikom”, którzy automatycznie stali się właścicielami 20% tamtejszej ziemi. Mogli też korzystać na swoim terytorium z przywilejów gospodarczych i handlowych oraz wysyłać nadwyżki produktów do Portugalii, w tym indiańskich niewolników (nie więcej jednak niż 20 rocznie). System ten – oprócz wielu korzyści, jakie przynosił Koronie Portugalskiej oraz samym namiestnikom i ich rodzinom – stał się źródłem licznych nadużyć i patologii. Niektóre z nich przetrwały w różnym natężeniu do naszych czasów.

Pomiędzy namiestnikami a zwykłymi kolonistami dochodziło od samego początku do ostrych konfliktów. Rozliczne napięcia rodziły się również pomiędzy kapitaniami i ich zarządcami. Aby przeciwdziałać tym zjawiskom, portugalscy królowie już w połowie XVI w. próbowali narzucić kolonii centralizację. W 1548 r. Jan III Pobożny wykupił największą kapitanie Bahię i wysłał do niej Tomé de Sousa jako „gubernatora generalnego” Brazylii. Jego władza rozciągać się miała na terytorium całej kolonii z wyjątkiem Amazonii.

Pedro Álvares Cabral ukazany na znaczku pocztowym.

W XVI i XVII w. w Brazylii prowadzona była gospodarka rabunkowa, która wyniszczyła olbrzymie połacie lasów. Największe zyski w tamtym czasie biali osadnicy czerpali z pozyskiwania czerwonego barwnika z drzew zwanych brezylka ciernista (*caesalpinia echinata*) oraz brezylka brazylijska (*caesalpinia brasiliensis*). Portugalska nazwa tego drzewa brzmi *pau-brasil* i wywodzi się od słowa *brasa* oznaczającego rozżarzony węgiel. Barwnik służył do koloryzowania tkanin, a także do produkcji atramentów i lakierów. Ponadto drewno brezylki okazało się cennym materiałem używanym w przemyśle okrętowym i meblarskim, hutnictwie oraz snycerstwie.

Z czasem najważniejszą gałęzią brazylijskiej gospodarki stała się produkcja cukru. Ponieważ Indianie nie nadawali się do ciężkiej pracy fizycznej na plantacjach trzciny cukrowej, Portugalczycy zaczęli na wielką skalę sprowadzać do kolonii czarnoskórych niewolników z Afryki.

Rzeka Styczniowa

Odkrycia Zatoki Guanabara (Baía de Guanabara), nad którą leży Rio de Janeiro, dokonał Por-

tugalczyk Gaspar de Lemos. Był również kapitanem jednego z okrętów należących do floty Pedro Álvaresa Cabrala, która dotarła w 1500 r. do wybrzeży Brazylii. To właśnie jemu Cabral nakazał powrót do Lizbony i powiadomienie króla Manuela I o odkryciu nowego lądu.

Po wykonaniu zadania, 10 maja 1501 r. wypłynął do Brazylii. Na pokładzie miał słynnego podróżnika i kartografa Amerigo Vespucciego. 1 listopada 1501 r. dowodzony przez de Lemos statek wpłynął do Zatoki Wszystkich Świętych (Baía de Todos os Santos), gdzie później powstało trzecie co do wielkości miasto Brazylii – Salvador da Bahia.

Dwa miesiące później, 1 stycznia 1502 r. portugalski statek dotarł do Zatoki Guanabara. Zarówno kapitan Gaspar de Lemos, jak i Amerigo Vespucci byli przekonani, że jest to ujście potężnej rzeki i dlatego nazwali to miejsce zgodnie z datą w kalendarzu Rio de Janeiro (Rzeką Styczniową).

Pierwsze miasta

Region obecnego Rio de Janeiro zamieszkiwały indiańskie plemiona Tupi, Puri, Botocudo i Maxakali. Pierwsze z nich miało największy wpływ na ukształtowanie się narodu brazylijskiego – Tupi byli bowiem ludem, z którym na początku zetknęli się biali przybysze. Portugalczycy rzadko przybywali do kolonii z kobietami. Chętnie korzystali więc ze starej indiańskiej tradycji zwanej *cunhadismo* (z portugalskiego *cunhado* – szwagier) polegającej na oddawaniu przybyszowi indiańskich dziewczyn. Ponieważ Indianie praktykowali poligamię, nie przeszkadzało im, że przybysze z Europy posiadali nieraz jednocześnie kilkadziesiąt indiańskich „żon”.

Bez *cunhadismo* trudno jest wyobrazić sobie powstanie Brazylii. Pierwsi europejcy osadnicy, którzy przybywali tu najpierw jako rozbitekowie lub banici, a potem szukający przygód konkwistadorzy szybko nauczyli się życia wśród Indian. Ponieważ Europejczyków z początku było niewielu, przyjmowali oni miejscowe zwyczaje, uczyli się języka i nasiąkali rdzenną kulturą. Otoczeni gromadą własnych dzieci zrodzonych z indiańskich kobiet mogli liczyć na pomoc i wsparcie ich niezliczonych krewnych. Wokół osad zamieszkałych przez białych przybyszy zaczęły tworzyć się większe skupiska typu miejskiego,

Rycina z widokiem São Paulo, jednego z najstarszych miast Brazylii, założonego 25 stycznia 1554 r.

w których dokonywano wymiany towarów oraz produkowano podstawowe narzędzia i przedmioty codziennego użytku.

Pierwszym takim ośrodkiem były tereny wbrzeża z dogodnym portem w dzisiejszym stanie Bahia, które w 1501 r. odkrył Amerigo Vespucci. W 1510 r. osiedlił się w tamtej okolicy Diogo Álvares, znany wśród Indian jako Caramuru (Syn Grzmotu) ze względu na wykorzystywanie broni palnej do uzyskania posłuchu wśród tubylców. W 1549 r. przybył tutaj na polecenie króla Jana III Pobożnego Tomé de Sousa z tytułem gubernatora generalnego Brazylii. Towarzyszyło mu ponad tysiąc osadników. Z ich pomocą 29 marca 1549 r. Sousa założył miasto o nazwie São Salvador. Szybko stało się ono najprężniejszym ośrodkiem na terenie Brazylii i jej faktyczną pierwszą stolicą.

25 stycznia 1554 r. (w święto Nawrócenia św. Pawła) dwaj jezuicki misjonarze, Manuel da Nóbrega i José de Anchieta, założyli inne ważne miasto – São Paulo. Początkowo było ono ośrodkiem handlu niewolnikami oraz kamieniami szlachetnymi. Trzeci rzeń tworzącego się do-

piero państwa stanowiło pozostające od 1534 r. w rękach Portugalczyków Pernambuco. Jego znaczenie związane było z intensywną uprawą trzciny cukrowej i bawełny. Ponieważ miejscowa ludność indiańska nie wytrzymywała trudów ciężkiej pracy na plantacjach, o czym świadczyła niezwykle wysoka śmiertelność wśród nich, w XVII w. na masową skalę zaczęto sprowadzać czarnoskórych niewolników z Afryki.

France Antarctique

Portugalczycy w pierwszej połowie XVI w. kolonizowali tereny leżące na północ od Zatoki Guanabara odkrytej 1 stycznia 1502 r. przez Gaspara de Lemos. Natomiast jej bezpośrednią okolicą zainteresowali się w tym samym czasie Francuzi. Od samego początku podważali oni prawomocność Traktatu w Tordesillas i nie uznawali uzurpacji zarówno Portugalczyków, jak i Hiszpanów do nowo odkrytych ziem. W 1553 r. zaczęli realizować plan stworzenia francuskiej kolonii na terenie Brazylii. Wydawało się, iż najbardziej do realizacji tych planów nadają się okolice Zatoki Guanabara.

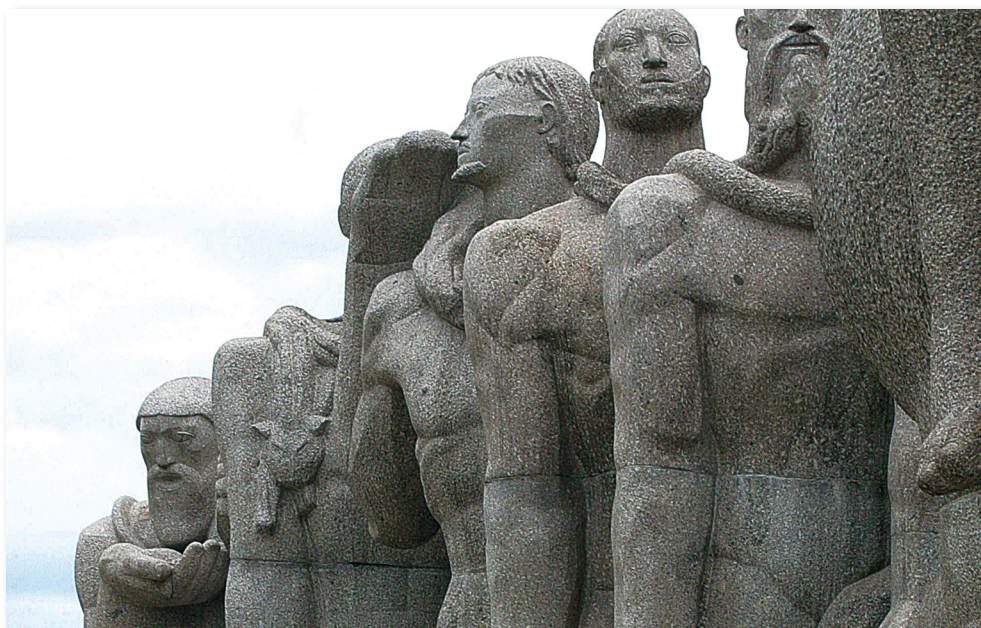
Współczesna wioska indiańska w Brazylii.

Pomysłodawcą i głównym realizatorem przedsięwzięcia był wiceadmirał francuskiej floty Nicolas Durand de Villegaignon (1510–1571). We wszelkich działaniach popierał go ówczesny admirał Gaspar de Coligny (1519–1572), który był jednym z najpotężniejszych dostojników we Francji i równocześnie zwolennikiem hugenotów – francuskich protestantów. Pomysł stworzenia kolonii w Brazylii odpowiadał jego planom zbudowania idealnego państwa protestanckiego, w którym zapanują prawdziwy porządek i dyscyplina. Idei tych nie podzielał Nicolas Durand de Villegaignon, który zabezpieczył się przed wciągnięciem go w religijne spory, zdradzając plany wyprawy do Ameryki jednemu z francuskich kardynałów.

Villegaignon został mianowany porucznikiem króla Francji na Oceanie Zachodnim i 14 sierpnia 1555 r. na czele trzech okrętów wyruszył z Dieppe na podbój Ameryki. Załogi jego statków stanowili, oprócz hugenotów, również katolicy, oddział najemnych Szkotów, a nawet skazańcy uwolnieni z więzień w Paryżu i Rouen. 6 listopada jego flota dotarła do brazylijskich wybrzeży, a nowa kolonia powstała nad Zatoką Guanabara. Villegaignon nazwał ją France Antarctique,

a jej głównym ośrodkiem uczynił Fort Coligny (obecnie Ilha de Villegagnon) położony na jednej z wysp w zatoce.

Dysponując absolutną władzą w kolonii, Nicolas Durand de Villegagnon narzucił swoim ludziom niezwykle surowe zasady i żołnierską dyscyplinę. Nie mogli oni kontaktować się m.in. z miejscową ludnością indiańską. Dodatkowym problemem były coraz częstsze konflikty pomiędzy katolikami a hugenotami. Nasiliły się one, gdy w 1557 r. z Francji przyłynęli do kolonii kolejni osadnicy, a wśród nich wielu protestantów wraz ze swoimi duchownymi. Gdy niepomni zakazów rozpoczęli swoją agitację, Villegagnon otwarcie stanął po stronie katolików i na kilku hugenotów wydał karę śmierci. Dokładna data tego zdarzenia nie jest znana, ale często określa się ją na 17 stycznia 1558 r. Przed dokonaniem wyroku skazańcy otrzymali polecenie sformułowania na piśmie wyznania swojej wiary. Z radością to uczynili i w ten sposób powstał pierwszy dokument tego typu sporządzony na kontynencie amerykańskim, zwany Wyznaniem Guanabara (Confissão da Guanabara). Zawiera on 17 artykułów, które odzwierciedlają kalwińską doktrynę wiary.

Pomnik *Bandeirantes* w São Paulo.

Akcja Portugalczyków

Nicolas Durand de Villegagnon zdegustowany konfliktami religijnymi w małej kolonii, w 1559 r. wyjechał do Francji z zamiarem pozyskania większych funduszy. Na miejscu uwikłał się jednak w polityczno-religijne spory, które nie pozwoliły mu zrealizować tych planów. Pozosta-

wiona bez solidnego wsparcia kolonia francuska stała się celem nowego portugalskiego gubernatora generalnego Brazylii Mema de Sá (1557–1572). Objął on urząd w niezwykle ciężkich warunkach. W posiadłościach portugalskich w Ameryce trwały w kilku miejscach krwawe powstania Indian, a ogólny chaos wzmagał

Bandeirantes

W XVI w. w portugalskich koloniach w Ameryce żywiłowo powstawały oddziały awanturników, którzy na własną rękę penetrowali nieznane rejony położone w głębi lądu. Nazywano ich *bandeirantes* od *bandeiras*, co w języku portugalskim znaczy „chorągiew”. W średniowiecznej Portugalii określenie to odnosiło się do kompanii żołnierzy służących pod własną chorągwią.

Oddziały mogły liczyć od kilkudziesięciu do nawet kilkuset ludzi. Głównym ośrodkiem, z którego prowadzili swoje wypad, stało się São Paulo, dlatego czasami nazywano ich *paulistami*. Wyruszał w głąb interioru, wypatrując złota i kamieni szlachetnych. Wielu z nich wierzyło w istnienie Królestwa Księdza Jana lub miast

ze złotą, a poszukiwanie tych miejsc stało się ich największą namiętnością. Nieporównywalne zyski przynosił im jednak handel indiańskimi niewolnikami.

Początkowo grupy te tworzyli Portugalczycy, z czasem coraz więcej było wśród nich Metysów, a nawet murzyńskich wyzwolenców. Ich brutalne akcje budziły sprzeciw wielu środowisk, szczególnie jezuitów, którzy potępiali bezmyślną eksterminację Indian. Cieszyli się natomiast poparciem wśród kręgów rządowych ze względu na rozszerzanie zasięgu portugalskiego panowania w Nowym Świecie.

Bandeirantes byli najbardziej aktywni pod koniec XVII w., wkrótce po tym, gdy odkryto w Brazylii złoto i diamenty.

Jezuicy misjonarze nakłaniają Indian do przyjęcia chrześcijaństwa.

jeszcze ostry konflikt, jaki wybuchł między jezuitami walczącymi z niewolnictwem a zbrojnymi oddziałami *bandeirantes*, którzy handlowali ludźmi.

Po uspokojeniu sytuacji w podległych sobie prowincjach Mem de Sá przystąpił do organizowania wyprawy przeciwko francuskiej kolonii France Antartique. Na krótko przed podró-

żą udało się wspierającym go jezuitom przeciągnąć na portugalską stronę jednego z wodzów indiańskiego plemienia Tupi, który zdecydował się pomóc w usunięciu Francuzów z zajętej przez nich ziem. Portugalczycy przy wsparciu Indian uderzyli 15 marca 1560 r. na Fort Coligny. Brońiło go 600 francuskich żołnierzy pozbawionych nie tylko prochu i amunicji, ale nawet żywności

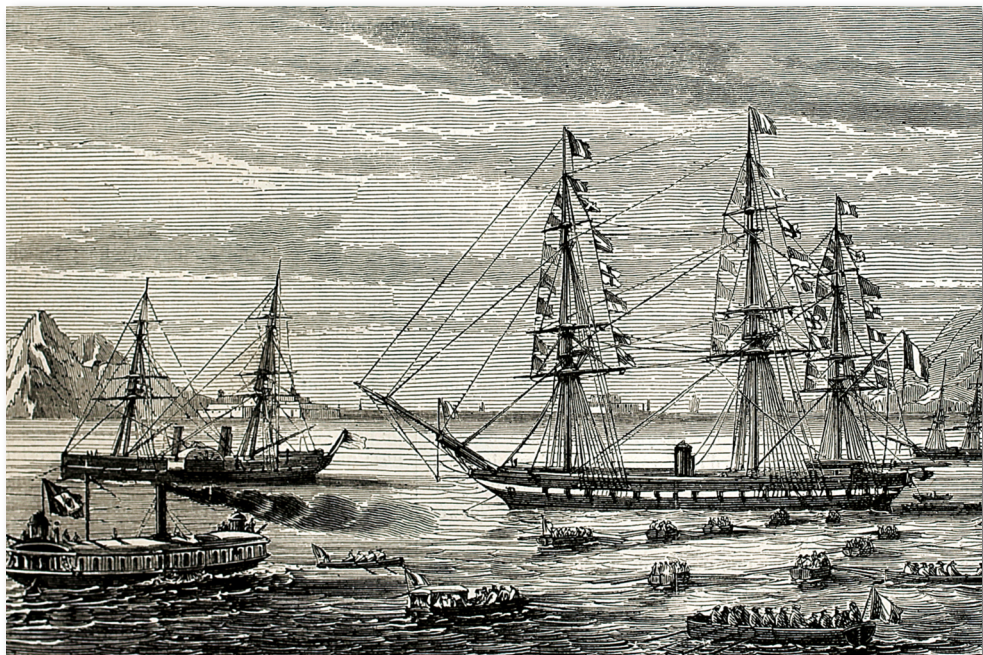
Ojciec Manuel da Nóbrega

Manuel da Nóbrega urodził się 18 października 1517 r. w prowincji Entre-Douro-e-Minho w Portugalii. Studiował prawo kanoniczne i filozofię na Uniwersytecie w Coimbrze, gdzie uzyskał stopień doktora. W 1544 r. wstąpił do Towarzystwa Jezusowego, a pięć lat później został wysłany przez założyciela zakonu Ignacego Loyolę do nowo powstałej kolonii portugalskiej w Brazylii.

Po przyjeździe stał się pierwszym przełożonym tamtejszej jezuickiej misji, a następnie prowincjałem. Był gorącym orędownikiem praw Indian i przeciwnikiem niewolnictwa. Z tą samą energią prowadził kampanię

przeciwko kanibalizmowi wśród tubylców, jak i ich wykorzystywaniu przez białych osadników.

Był autorem pierwszych dzieł naukowych na temat brazylijskich Indian. Znany i czytany był w tamtym czasie tekst *Dialog o nawróceniu pogan* (*Diálogo sobre a Conversão do Gentio*), który miał służyć zrozumieniu odmienności kulturowej ludności autochtonicznej i szans na ich chrystianizację. Jego wielką zasługą było to, że w 1558 r. przekonał gubernatora Mema de Sá do ogłoszenia ustaw chroniących Indian przed niewolnictwem. Zmarł w Rio de Janeiro w 1570 r.

Francuskie statki u wybrzeży Rio de Janeiro.

oraz wody. Po dwóch dniach i dwóch nocach fort dostał się w ręce Portugalczyków. Pewnej grupie Francuzów udało się zbiec do dżungli i ukryć w wioskach indiańskich, a po wycofaniu się zwycięzców niedawnej potyczki wrócili oni nad Zatokę Guanabara. Przy wsparciu Indian napadali stamtąd na portugalskie miasta położone na wybrzeżu. Mem de Sá nie mógł tolerować takiej sytuacji i postanowił ostatecznie rozprawić się z francuskimi niedobitkami.

Początki Rio de Janeiro

W 1565 r. Mem de Sá wysłał najpierw swojego bratanka Estácio de Sá na czele zebranych przy pomocy jezuitów wojsk, aby związać siły przeciwnika. 1 marca 1565 r. Estácio nakazał swoim ludziom wybudować na płaskim terenie pomiędzy wzgórzami Cara de Cão i Pão de Açúcar (Głowa Cukru) miasto, które nazwał São Sebastião do Rio de Janeiro. To strategiczne miejsce stało się bazą wypadową Portugalczyków przeciwko Francuzom i wspierającym ich Indianom reprezentującym kilka plemion z pobliskiej dżungli. Ci ostatni zawarli między sobą konfederację, znaną pod nazwą Confederação dos Ta-

moios, z postanowieniem walki z portugalską okupacją aż do ostatniej kropli krwi. Ich zdecydowanie było spowodowane przede wszystkim brutalnym traktowaniem Indian przez Portugalczyków, które tylko nieznacznie powstrzymywali jezuici.

Przez blisko dwa lata trwały walki podjazdowe, które nie mogły przynieść ostatecznego rozstrzygnięcia. Wszystko zmieniło się 18 stycznia 1567 r. wraz z przybyciem do miasta portugalskiej eskadry złożonej z trzech galeonów, dwóch okrętów i sześciu karaweli, których zadaniem było wsparcie wojsk Estácio de Sá.

Z pomocą jezuitów, Manuela da Nóbregi i Josego de Anchiety, Portugalczykom udało się nakłonić wodza Indian z plemienia Temiminó o imieniu Araribóia do udzielania wsparcia w walce z Francuzami.

Portugalczycy bez zwłoki uderzyli wówczas na pozbawionych indiańskiego wsparcia przeciwników, których pozycje zdobyto po zaledwie trzech dniach oblężenia. W czasie walk ciężko ranny w oko został założyciel Rio de Janeiro Estácio de Sá, który w miesiąc później zmarł z powodu odniesionych obrażeń.

Índice

A

Açude da Solidão 197
 Alto da Boa Vista 193
 Arco do Teles 111
 Arcos da Lapa 152
 Automóvel Club do Brasil 153

B

Barra da Tijuca 209
 Biblioteca Nacional do Brasil 136
 Bragança, Dom João de 42

C

Cabral, Pedro Álvares 24
 Capela Mayrink 197
 Casa Cavé 127
 Casa de Cultura Laura Alvim 184
 Casa França 115
 Cascatinha Taunay 196
 Cassino da Urca 165
 Castelo Valentim 159
 Catedral Metropolitana 131
 Centro Cultural Banco do Brasil 115
 Centro Cultural dos Correios 115
 Centro de Visitantes 197
 Chafariz das Saracuras 183
 Chafariz do Mestre Valentim 109
 Chafariz do Monroe 138
 Cine Íris 128
 Complexo Rubem Braga 184
 Confeitaria Colombo 127
 Convento de Santa Teresa 155
 Convento de Santo Antônio 129
 Copacabana Palace 174
 Cosme Velho 193
 Cristo Redentor 191
 Cruz, Oswaldo 49

D

Dias, Bartolomeu 22

E

Eanes, Gil 22
 Estádio Maracanã 200

F

Feira Hippie de Ipanema 183
 Filho, João Café 52
 Fonseca, Deodoro da 46
 Fort Copacabana 176
 Fortaleza de Nossa Senhora da Conceição
 121
 Fortaleza de São João 164
 Forte Duque de Caxias 171

G

Gama, Gaspar da 26
 Gama, Vasco da 24
 Grutas do Archer 197

H

Hipódromo da Gávea 188

I

Iate Club 164
 Igreja da Ordem Terceira do Carmo 106
 Igreja de Nossa Senhora do Monte
 do Carmo 103
 Igreja de Santa Rita 122
 Igreja de Santa Teresa de Ávila 159
 Igreja de São José 107
 Igreja Santa Cruz dos Militares 113
 Ilha Fiscal 109

J

Jan II 22
 Jan IV Odonowiciel 38
 Jan VI 42
 Jardim Botânico 189

L

Ladeira de Santa Teresa 154
Lagoa Rodrigo de Freitas 187
Largo do Curvelo 157
Largo dos Guimarães 158

M

Manuel I Szcześliwy 24
Memorial de Getúlio Vargas 148
Mesa do Imperador 194
Mirante Dona Marta 194
Monumento Nacional aos Mortos da II Guerra Mundial 149
Morro do Leme 171
Morro Dois Irmãos 199
Morro São Bento 117
Museu Carmen Miranda 168
Museu Casa de Benjamin Constant 159
Museu Casa de Rui Barbosa 166
Museu da Chácara do Céu 156
Museu da Imagem e do Som 140
Museu da República 144
Museu de Arte Contemporânea 206
Museu de Ciências da Terra 160
Museu do Açude 198
Museu do Índio 167
Museu H. Stern 185
Museu Histórico Nacional 138
Museu Nacional 203
Museu Nacional de Belas Artes 135
Museu Naval e Oceanográfico 108
Museu Villa-Lobos 168
Museu de Arte Moderna 150

N

Niemeyer, Oscar 207
Niterói 205
Nossa Senhora da Candelária 116
Nossa Senhora da Lapa Dos Mercadores 112
Nossa Senhora do Desterro 153
Nóbrega, Manuel da 32

P

Paço Imperial 101
Palacio de Tiradentes 102
Palácio Guanabara 169

Palácio Laranjeiras 170
Pão de Açúcar 163
Paquetá 208
Parque da Catacumba 188
Parque das Ruínas 157
Parque Garota da Ipanema 183
Pedra Bonita 199
Pedra da Gávea 198
Pedra do Arpoador 180
Pedra do Sal 121
Peixoto, Floriano Vieira 46
Pico da Tijuca 198
Piotr II 45
Planetario 189
Praça Mauá 120
Praça General Tibúrcio 160
Praça Marechal Floriano 133
Praça Tiradentes 124
Praça XV de Novembro 98
Praia Copacabana 172
Praia da Leme 171
Praia de Botafogo 165
Praia de Ipanema 182
Praia do Arpoador 182
Praia do Diabolo 180
Praia Vermelha 163

R

Rocinha 199

S

Sá, Mem de 34
Sambódromo 202
Sebastian I 34

T

Teatro Municipal 134
Travessa do Comércio 111

V

Vargas, Getúlio Dornelles 50
Villegaigon, Nicolas Durand de 30
Vista Chinesa 194

MIASTA MARZEŃ

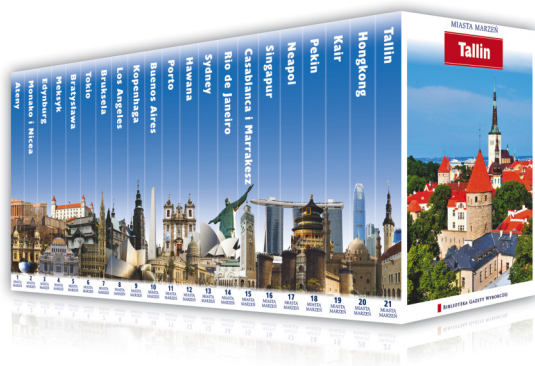
Rio de Janeiro

Miasta Marzeń: 21 wyjątkowych zakątków świata • Dzieje, zabytki, ludzie
• Legendy, tradycje, osobliwości • Lokalne specjały, sprawdzone trasy,
praktyczne rady • 21 niezwykłych podróży z pewnym przewodnikiem.

W serii między innymi:

**Casablanca i Marrakesz, Singapur,
Neapol, Pekin, Kair, Hongkong**

Patroni medialni:

gazeta
WYBORCZA.PL

Gazeta.pl

metro

złote przeboje

ISBN 978-83-61809-71-5

9 788361 809715

Cena książki 29,99 zł (w tym 5% VAT)

INDEKS 273619

Kolekcję lub brakujące tomy można zamówić na www.kulturalnysklep.pl lub pod numerem telefonu 801 130 000

Niedostępne w wersji demonstracyjnej.

Zapraszamy do zakupu

pełnej wersji książki

w serwisie

